

ВІДГУК

офіційного опонента – докторки юридичних наук,
професорки **Амелічевої Лілії Петрівни** на дисертаційну роботу **Гриня Дмитра Володимировича** на тему «**Медіація як альтернатива вирішення індивідуальних трудових спорів**», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право»

Актуальність теми дослідження. Трудові спори є одними із найбільш численних правових спорів. Більше того, в умовах воєнного стану та необхідності іноді кардинальних змін в організації бізнесу, в результаті яких має місце оголошення простою, призупинення дії трудового договору, скорочення чи звільнення працівників, неможливість виплати заробітної плати та інше суб'єкти трудового права намагаються шукати можливостей для захисту своїх прав та законних інтересів. Безперечно, що основною і найбільш поширеною серед юрисдикційних форм захисту трудових прав є судовий захист. Його ефективність оцінюється на основі вивчення судової практики. Але в умовах війни, коли багато працівників стали внутрішньо переміщеними особами, були змушені виїхати за межі нашої держави, не працюють суди, виникає необхідність пошуку альтернативного судочинства. Ефективним механізмом позасудового вирішення спорів виступає медіація.

Проблематику застосування медіації як альтернативного способу вирішення спорів у своїх наукових працях розкривали такі вчені як: В. М. Андріїв, М. Я. Білак, Н. В. Боженко, Н. Б. Болотіна, Є. Є. Бородін, С. Я. Вавженчук, С. І. Запара, М. І. Іншин, Ю. Ю. Івчук, С. О. Корінний, З. В. Красіловська, С. В. Лозовий, Я. П. Любченко, Н. А. Мазаракі, Г. О. Огречук, І. В. Озеркський, П. Д. Пилипенко, С. М. Прилипко, Д. І. Сіроха, А. М. Слюсар, О. М. Спектор, Л. Д. Ромадзе, К. С. Токарєва, Н. В. Уварова, Т. М. Худякова, Т. І. Шинкар, В. І. Щербина, І. Г. Ясиновський, О. М. Ярошенко та ін. При цьому лише поодинокі праці таких учених як: Л. В. Апанаскович, В. М. Дейнеки, І. О. Ляха, А. О. Стратюка, О. А. Терех, Г. І. Чанишевої присвячені саме застосуванню медіації для вирішення трудових

спорів. Зважаючи на значний науковий інтерес, дана тема потребує більш ґрунтовного дослідження та аналізу особливо в контексті останніх законодавчих змін.

З урахуванням вищенаведеного можемо констатувати актуальність дослідження особливостей застосування медіації як альтернативи вирішення індивідуальних трудових спорів. Якщо говорити про практичне значення результатів дослідження, то останні спрямовані на реформування й удосконалення норм чинного законодавства які регулюють питання розгляду та вирішення індивідуальних трудових спорів. Переконані, що впровадження у практичну дійсність медіації як альтернативи вирішення індивідуальних трудових спорів, безумовно, матиме позитивний вплив на всі аспекти суспільного життя в економіко-правовій системі нашої держави.

Таким чином, все вищесказане дозволяє стверджувати, що дослідження проблемних питань застосування альтернативних способів, зокрема медіації, для вирішення індивідуальних трудових спорів набуває особливого значення та актуальності. Все це й зумовлює важливість та актуальність проведеного Володимиром Дмитровичем дослідження.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, що містяться в дисертації. Зміст дисертації в цілому характеризується досить високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. За допомогою чітких визначень понять, проведеної систематизації та класифікації тощо, автору вдалося досить аргументовано висловити свою думку щодо проблемних питань застосування альтернативних способів, у тому числі медіації, для вирішення індивідуальних трудових спорів. Загалом дисертація, яка виконана у формі спеціально підготовленого рукопису становить цілісне і повністю завершене наукове дослідження із абсолютно чіткими висновками.

Обґрунтованість дослідження Гриня Дмитра Володимировича визначається, передовсім, його широкою і різнобічною джерельною базою. Розробляючи власну теоретичну концепцію та пропонуючи свої визначення,

автор спирається на широкий спектр вітчизняних та зарубіжних наукових джерел, не обмежуючись при цьому суто правовими дослідженнями. Базою дослідження послужили праці вітчизняних та зарубіжних учених, які належать до різних наукових напрямів та шкіл. Нормативну та емпіричну основу наукового пошуку також становлять чинне законодавство України, у тому числі міжнародні документи, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, зарубіжне законодавство тощо. Ретельна робота з цими джерелами дозволила автору повністю реалізувати поставлені ним у своєму дослідженні мету і завдання. Крім того, нормативним підґрунтям наукового дослідження стали Конституція, Кодекс законів про працю України та інші закони України, нормативно-правові акти Президента України й Кабінету Міністрів України, міністерств, відомств та інших центральних органів державної виконавчої влади, судова практика.

Також слід зазначити про вдале концептуальне вирішення завдань дисертаційної роботи. Так наприклад, правильний логічний порядок подачі матеріалу дозволив автору висвітлити основні аспекти досліджуваної ним теми, побудувати достатньо переконливу систему аргументації, що відображає як предмет дослідження, так і власну авторську позицію. Усі відповідні положення викладено в дисертації логічно, послідовно та стилістично довершено. А внутрішня форма дисертації та її логіко-сміслова архітектоніка, обумовлена чітко сформульованим планом дослідження, визначає його як глибоко продумане системне дослідження. Звертає на себе увагу вільне володіння дисертантом матеріалом, що стосується теми дослідження. Це свідчить про його досконале знання теми дослідження та використаних ним джерел, здатність до аналізу досліджуваної теми, вміння застосовувати сучасні наукові методи пізнання для вирішення конкретних теоретико-правових проблем, поставлених у розділах роботи.

Наукові положення, висновки і рекомендації, викладені у дисертації є теоретично обґрунтованими, що забезпечується застосуванням раціональної сукупності сучасних загальнонаукових та спеціальних методів і прийомів

наукового пізнання. Так, порівняльно-правовий метод було застосовано при аналізі місця медіації в системі альтернативних способів вирішення індивідуальних трудових спорів та зарубіжного досвіду застосування медіації для врегулювання індивідуальних трудових спорів (підрозділи 2.2; 2.3). Використання логіко-семантичного та логіко-юридичного методів дозволило сформулювати авторські визначення понять «конфлікт у трудових відносинах», «альтернативні способи вирішення спорів», «медіація» та ін. (підрозділи 1.1; 1.2). Метод групування та системно-функціональний застосовано при визначенні способів вирішення трудових спорів, класифікації конфліктів у трудових відносинах, правових передумов запровадження медіації та шляхів адаптації інституту медіації для врегулювання індивідуальних трудових спорів (підрозділи 1.1; 3.1; 3.2). Історико-правовий метод був використаний при аналізі історичних передумов виникнення медіації (підрозділ 1.3). За допомогою системно-структурного методу досліджено місце медіації в системі альтернативних способів вирішення індивідуальних трудових спорів (підрозділ 2.2). Використання методів аналізу, синтезу та узагальнення дало можливість сформулювати пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства, яке регулює застосування альтернативних способів, зокрема медіації, при вирішенні індивідуальних трудових спорів (підрозділ 3.2). За допомогою діалектичного методу досліджено проблеми правового забезпечення альтернативних способів вирішення спорів в їх розвитку та взаємозв'язку (підрозділ 2.1). У дисертації знайшли відбиття також деякі інші наукові методи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших комплексних досліджень особливостей застосування медіації як альтернативи вирішення індивідуальних трудових спорів у контексті останніх законодавчих змін.

Дослідивши як національні, так і міжнародні підходи до аналізу правової категорії «альтернативний спосіб вирішення спору» було запропоновано розуміти дані способи вирішення спору як позаюрисдикційні форми врегулювання юридичних конфліктів, що являють собою сукупність

засобів за допомогою яких усуваються суперечності між сторонами, здійснюється розв'язання спору шляхом примирення із залученням третьої незалежної особи – посередника, відбувається мінімізація грошових та часових витрат, а також негативних наслідків для учасників конфлікту. Джерела альтернативних способів врегулювання спору були визначені як зовнішні форми закріплення правової норми, що надають останній об'єктивного виразу, а відтак і гнучкості її практичного застосування. Нормативні джерела було запропоновано класифікувати на національні та міжнародні.

У межах процедури врегулювання індивідуальних трудових спорів медіацію запропоновано тлумачити як позасудову форму вирішення індивідуального трудового спору, при якому незалежна третя сторона (медіатор) допомагає конфліктуючим сторонам знайти консенсус шляхом гнучкої процедури – переговорів, що відбуваються за взаємної згоди сторін з урахуванням принципів добровільності, нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора, самовизначення та рівності прав сторін.

Також було проведено порівняльний аналіз з іншими альтернативними способами вирішення спорів, зокрема з переговорами, арбітражем та третейським розглядом, а також визначено як медіація співвідноситься із врегулюванням спору за участю судді. Доведено, що хоча врегулювання спору за участю судді, яке часто в літературі називається «судовою медіацією» такою не являється і хоча медіація й врегулювання мають спільні риси, але це абсолютно різні процедури й ототожнювати або вважати врегулювання підвидом медіації недоцільно.

Правові передумови запровадження медіації в Україні запропоновано поділяти на передумови міжнародного та національного характеру. Міжнародні передумови запровадження медіації здебільшого представлені низкою рекомендацій та директив, що були прийняті в рамках Європейського Союзу та Ради Європи. У контексті вивчення національних передумов запровадження медіації, констатовано, що останні репрезентовані низкою актів підзаконного та законодавчого характеру.

Правовою передумовою запровадження медіації як форми вирішення індивідуальних трудових спорів було прийняття в 2021 році Закону України «Про медіацію».

Ураховуючи, що відповідно до ст. 222-1 КЗпП України трудовий спір між працівником і роботодавцем незалежно від форми трудового договору може бути врегульований шляхом медіації, запропоновано привести у відповідність положення ст. 221 КЗпП України. З метою адаптації інституту медіації, поширення його ролі в суспільстві, зокрема при вирішенні індивідуальних трудових спорів, запропоновано запровадження обов'язкової медіації як досудового способу врегулювання індивідуального трудового спору. Пропонується розглядати звернення до медіатора в індивідуальних трудових спорах як передумову права на пред'явлення позову до суду в порядку цивільного судочинства. Автором підтримується позиція щодо доцільності застосування медіації для вирішення не лише індивідуальних, а й колективних трудових спорів. Окрім зазначеного, науково обґрунтовано необхідність удосконалення правового становища та статусу медіатора, зокрема, шляхом створення єдиного спеціально уповноваженого органу держави (наприклад, Палати медіаторів України), який би здійснював підготовку та сертифікацію медіаторів, вів реєстр медіаторів. Це сприяло б поширенню медіації на всі регіони країни, доступу громадян до медіаторів, а відтак і доступу до цієї процедури. Також автором підтримується ідея щодо необхідності створення та ведення Єдиного електронного реєстру медіаторів з метою поінформованості суспільства про перелік осіб, до яких вони можуть звернутися за послугами медіації. Звертається також особлива увага на доцільності створення навчальних центрів, які б здійснювали підготовку висококваліфікованих медіаторів, зокрема тих, хто спеціалізувався б на врегулюванні трудових спорів.

Повнота викладу одержаних результатів. Основні результати дисертаційної роботи викладено у 4 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України й наукових періодичних виданнях інших держав і 3

тезах наукових повідомлень на науково-практичних конференціях.

Узагальнюючи наведене, можемо констатувати, що дисертація Гриня Дмитра Володимировича виконана на високому науковому рівні, про що свідчить чітко сформульовані ключові проблеми дослідження, високий ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень та висновків, зроблених у ньому, наукова новизна та практична значимість цілого ряду одержаних результатів.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Загалом позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Гриня Дмитра Володимировича, водночас вважаємо за необхідне звернути увагу на деякі питання, які могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень чи певної дискусії під час публічного захисту.

1. У підрозділі 1.2. «Медіація як альтернатива вирішення індивідуальних трудових спорів: поняття, види та принципи» автором звертається увага на види медіації, які можуть бути застосовані при вирішенні індивідуальних трудових спорів. Відзначено, що національний законодавець не визначає видів медіації та не встановлює поділу даної процедури на окремі специфічні порядки. У свою чергу, на думку дисертанта, при вирішенні індивідуальних трудових спорів, можна виокремлювати такі моделі медіації, а саме: адвокатську медіацію, професійну медіацію та судову медіацію. При цьому зовсім мало автор приділив уваги у своєму дослідженні указаним моделям медіації. Хотілося б більш детально почути про них.

2. За результатом наукового дослідження дисертантом систематизовано шляхи адаптації інституту медіації для врегулювання індивідуальних трудових спорів. Зокрема, запропоновано виокремлювати наступні: 1) *правовий шлях* (удосконалення чинного законодавства, зокрема в аспекті нормативного визначення чітких етапів процедури медіації, удосконалення правового статусу медіатора, запровадження обов'язкової медіації при врегулюванні індивідуальних трудових спорів); 2) *шлях взаємодії* (полягає у необхідності

розвитку взаємозв'язків між медіацією та судовою владою, адвокатурою та арбітражним розглядом); 3) *соціально-психологічний та інформаційний шлях* (підвищення правової культури та правової свідомості громадян, довіри до альтернативних способів вирішення спорів та покращення рівня поінформованості населення щодо можливості застосування медіації при врегулюванні індивідуальних трудових спорів).

З цього приводу хотілося б почути авторські міркування щодо основних причин непоширеності медіації у трудових правовідносинах.

3. Також вважаємо під час роботи над дисертацією слід було б також приділити увагу сторонам медіації, якими виступають фізичні чи юридичні особи, які задля вирішення існуючого між ними конфлікту (спору) уклали договір з медіатором про надання останнім послуг із медіації, зокрема проаналізувати їх правовий статус. Переконанні від цього дисертаційне дослідження тільки набуло б більшої наукової цінності.

4. Більше уваги також необхідно було б приділити питанню вдосконалення проекту Трудового кодексу України, зокрема в частині альтернативних способів вирішення трудових спорів, а не тільки чинному Кодексу законів про працю України. Оскільки в сучасних умовах активної розробки та прийняття чисельних нормативно-правових актів новою владою, досить скоро на черзі постане й питання прийняття нового Трудового кодексу.

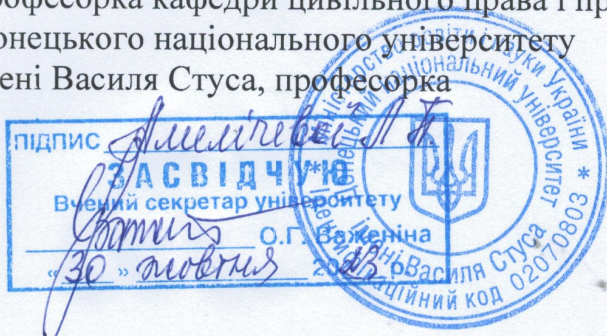
Висловлені пропозиції та зауваження в більшій мірі є переважно дискусійними та не створюють суттєвого впливу на високий рівень виконаної дисертаційної роботи. Теоретичні результати й наукові положення, які містяться в даній дисертації, характеризуються єдністю змісту і свідчать про особистий вклад дисертанта в науку трудового права. Крім того, висловлені зауваження не ставлять під сумнів значимість роботи, достовірність її висновків, наукову новизну та вагомість одержаних результатів з урахуванням фундаментальності проблематики.

Загальний висновок. Дисертаційна робота виконана на високому теоретичному рівні, матеріал дисертації викладено в логічній послідовності, всі висновки отримали необхідну і достатню теоретичну аргументацію та є методологічно обґрунтованими. За своїм змістом і загальною спрямованістю дисертаційне дослідження Гриня Д. В. відповідає обраній ним спеціальності 081 – «Право», робота пройшла належну апробацію. Дисертація є самостійною завершеною роботою, в якій відсутні порушення академічної доброчесності. Оформлення дисертації в цілому відповідає встановленим НАЗЯВО вимогам.

Керуючись вищевикладеним робимо висновок, що дисертація Гриня Дмитра Володимировича на тему «Медіація як альтернатива вирішення індивідуальних трудових спорів», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право».

Офіційний опонент:

Докторка юридичних наук,
професорка кафедри цивільного права і процесу
Донецького національного університету
імені Василя Стуса, професорка

АМЕЛІЧЕВА Л. П.